

Koranisterna

Bakgrund, historia och lära – en genomgång ur ett sunnitiskt perspektiv

Inledning

Koranister (även kallade Ahl al-Qur'ān, „Koranens folk”, eller Qur'āniyyūn) är en samlingsbeteckning för olika moderna rörelser och individer inom islam som hävdar att Koranen ensam utgör en fullständig och tillräcklig källa för islamisk tro och lag, och som därmed helt eller delvis förkastar hadithlitteraturens (profetens överleverade uttalanden och handlingar) religiösa auktoritet. Quranismen är en relativt sentida rörelse, huvudsakligen från 1800- och 1900-talen, och utgör en liten minoritet bland världens muslimer. Denna artikel ger en historisk och teologisk genomgång av quranismens uppkomst och huvudsakliga företrädare, medvetet grundad i det sunnitiska perspektivet på rörelsen – alltså den bedömning som etablerad sunnitisk rättslära och teologi historiskt och i nutid gjort av att förkasta hadith och sunna som religiösa rättskällor.

Vad kännetecknar korianismen?

Det som förenar olika korianistiska tänkare är påståendet att Koranen själv är „fullständig och fullständigt förklarad” (jf. Koranen 6:114, 12:111) och

därmed inte behöver kompletteras av en extern, mänskligt överlierad rättskälla som hadith. Därifrån drar olika kuranistiska riktningar sedan mycket olika praktiska slutsatser, allt från måttligare positioner (som accepterar hadith som historiskt material men inte som religiöst bindande lag) till radikala omtolkningar av själva börens form, antal dagliga böner och andra grundläggande ritualer, eftersom dessa detaljer i sin praktiska utförandeform traditionellt härletts från profetens sunna snarare än direkt från Koranens text.

Historisk bakgrund

Tidiga rötter i 1800-talets Indien

Quranismens moderna rötter återfinns i det brittiska Indien under sent 1800-tal, en period då flera muslimska reformtänkare sökte nya sätt att förhålla sig till den klassiska religiösa traditionen under kolonialt tryck. Sayyid Ahmad Khan (d. 1898), grundare av Aligarh-rörelsen, intog en kritisk hållning till delar av den klassiska hadithvetenskapen och betonade förnuftets och Koranens företräde, vilket av flera senare Koranister åberopats som inspiration, även om Khan själv inte fullt ut förkastade hadith som källa.

Abdullah Chakralawi och Ahl al-Dhikr wal-Qur'ān (cirka 1902)

Den förste att grunda en uttalat quranistisk rörelse anses vara 'Abdullāh Chakrālawī, som omkring 1902 i Lahore grundade gruppen Ahl al-Dhikr wal-Qur'ān. Chakrālawī hävdade att hadithlitteraturen var en sentida mänsklig konstruktion utan religiös bindande kraft, och utvecklade en egen tolkning av börens antal och form grundad enbart på hans läsning av Koranens text. Hans läror fördömdes samtida av indiska sunnitiska rättslärda (bland annat från Deoband-traditionen) som en avvikelse från etablerad islamisk praxis.

Ghulam Ahmad Pervez och Tolu-e-Islam (Pakistan, 1900-talet)

Den mest inflytelserika quranistiska företrädaren under 1900-talet var Ghulam Ahmad Parvēz (d. 1985), som grundade tidskriften och rörelsen

Ṭulū‘-e Islām („Islams gryning”) i Lahore 1938. Parvēz förespråkade en politiskt-reformistisk tolkning av islam med stark betoning på Koranens företräde och en mycket kritisk hållning till hadithkorpusen, som han ansåg till stora delar vara senare tillagd och teologiskt och politiskt motiverad. Rörelsen fick visst inflytande i Pakistans tidiga politiska liv men fördömdes samfällt av landets etablerade sunnitiska religiösa institutioner, vilka pekade på att många av islams centrala ritualer – antalet dagliga böner, hur dessa utförs, zakāt-satserna, vallfärdens detaljer – enbart kan fastställas med hjälp av profetens sunna, eftersom Koranen själv förutsätter och hänvisar till denna kompletterande källa.

Rashad Khalifa och United Submitters International (USA/Egypten, 1970–1990)

En av de mest kända och mest kontroversiella moderna quranistiska företrädarna var Rashād Khalīfa (d. 1990), en egyptiskfödd biokemist verksam i USA. Khalīfa publicerade på 1970-talet en analys som hävdade att Koranens text är strukturerad kring talet 19 på ett sätt han ansåg utgöra ett matematiskt mirakel och bevis för textens gudomliga ursprung. Med tiden hävdade Khalīfa allt längre gående anspråk, bland annat att han själv var „förbundets budbärare” (Koranen 3:81), ett anspråk som av samtliga etablerade sunnitiska (och även flertalet shiitiska) institutioner avvisades som ett tydligt brott mot läran om Muhammad som den siste profeten (khātam al-nabiyyīn, Koranen 33:40). Khalīfa myrdades 1990 av en medlem ur en militänt grupp, en händelse som fick stor uppmärksamhet men som inte sanktioneras av etablerad sunnitisk rättslära, vilken inte tillåter självtäkt mot teologiska meningsmotståndare. Hans efterföljare bildade rörelsen United Submitters International, som fortfarande har ett begränsat antal anhängare, främst i Nordamerika.

Senare och samtida företrädare

Under 2000-talet har quranistiska idéer spridits ytterligare, delvis genom internet och sociala medier, av bland andra Ahmed Subhy Mansour i Egypten (som efter konflikt med al-Azhar-institutionen emigrerade till USA) och Edip Yüksel i Turkiet/USA. Dessa moderna företrädare representerar en bred och inbördes oenig samling individer snarare än en enhetlig, organiserad rörelse, och saknar i stort sett stöd från någon etablerad islamisk institution, vare sig sunnitisk eller shiitisk.

Den sunnitiska kritiken av Koranismen

Från sunnitiskt håll betraktas förkastandet av hadith och sunna som en allvarlig avvikelse från islams epistemologiska grund, av flera samverkande skäl:

- Koranens egna uppmaningar till lydnad mot profeten: Sunnitiska lärda hänvisar till talrika koranverser som befäller lydnad mot såväl Gud som Hans budbärare som två åtskilda men sammankopplade plikter (t.ex. 4:59, 4:80, 59:7 – „vad budbäraren ger er, tag det; vad han förbjuder er, avhåll er från det”). Enligt sunnitisk tolkning är dessa verser meningslösa om profetens uttalanden och handlingar (sunna) inte utgör en egen, av Koranen själv sanktionerad rättskälla.
- Praktisk omöjlighet att utföra ritualerna utan sunna: Koranen befäller bön (ṣalāt) och allmoseskatt (zakāt) men anger varken antalet dagliga böner, hur dessa fysiskt utförs, eller exakta zakāt-satser. Sunnitisk rättslära menar att denna typ av praktisk detaljkunskap historiskt enbart överförts genom en obruten kedja av muntlig och praktisk överlevering från profeten via hans följeslagare, vilket gör ett konsekvent förkastande av hela denna överleveringstradition praktiskt omöjligt att förena med en fungerande religionsutövning.
- Konsensus (ijmāʿ) bland de tidiga generationerna: Sunnitisk metodik tillmäter även ummāns samstämmiga konsensus, särskilt bland de första generationerna (al-salaf al-ṣāliḥ), stor vikt som rättskälla. Eftersom samtliga tidiga rättsskolor – utan undantag – byggde sin lag på både Koranen och hadith, ses quranismens förkastande av hadith som ett brott mot denna fjorton sekel långa, obrutna lärdomstradition.
- Inkonsekvent metod: Sunnitiska kritiker påpekar även att Koranister själva måste tolka och översätta Koranens arabiska text, en process som i praktiken kräver kunskap om arabisk språkhistoria, grammatik och den historiska kontext (asbāb al-nuzūl, uppenbarelsens omständigheter) som traditionellt förmedlats just genom hadith och tidig tafsīr-litteratur – vilket gör ett fullständigt förkastande av denna tolkningstradition självmotsägande i praktiken, enligt sunnitiska kritiker.

Av dessa skäl har samtliga större sunnitiska religiösa institutioner i samtiden, bland annat al-Azhar i Egypten, avvisat quranismen som stående utanför etablerad sunnitisk rättslära (fiqh) och i vissa fall,

beroende på hur långt ett enskilt förkastande av sunna driver konsekvenserna, ifrågasatt om läran är förenlig med islams trosgränser överhuvudtaget – särskilt i fall (som Rashād Khalīfas) där anhängare gått så långt som att förneka profetskapets avslutning.

Sammanfattning

Quranismen är en modern, huvudsakligen 1900-talsrörelse som hävdar att Koranen ensam räcker som religiös rättskälla och förkastar hadithlitteraturens auktoritet, med tidiga företrädare som Chakrālawī i Indien och senare, mer inflytelserika röster som Parvēz i Pakistan och Khalīfa i USA/Egypten. Från ett sunnitiskt perspektiv står rörelsen i konflikt med både Koranens egna uppmaningar till lydnad mot profeten, den praktiska omöjligheten att utföra islams ritualer utan den vägledning sunna ger, och fjorton sekel av samstämmig islamisk rättslig konsensus, vilket gör att quranismen avvisas av samtliga större etablerade sunnitiska institutioner och förblir en mycket liten rörelse globalt sett.

Källor och vidare läsning

1. al-Shāfi‘ī, Muhammad ibn Idrīs, al-Risāla. (Klassiskt grundverk om hadiths och sunnans rättsliga auktoritet i sunnitisk uṣūl al-fiqh.)
2. al-Khatīb, Muḥammad ‘Ajjāj, al-Sunna qabla al-tadwīn. (Modernt sunnitiskt standardverk till försvar för hadithöverleveringens tillförlitlighet, riktat mot bl.a. quranistisk och orientalistisk kritik.)
3. Musa, Aisha Y., Hadith as Scripture: Discussions on the Authority of Prophetic Traditions in Islam, Palgrave Macmillan, 2008. (Akademisk studie av quranistiska och andra hadithkritiska rörelser.)
4. Brown, Daniel W., Rethinking Tradition in Modern Islamic Thought, Cambridge University Press, 1996. (Akademisk standardstudie av modern muslimsk hadithkritik, inklusive Parvēz och Tolu-e-Islam.)
5. Juynboll, G. H. A., The Authenticity of the Tradition Literature: Discussions in Modern Egypt, Brill, 1969. (Akademisk genomgång av tidiga moderna debatter om hadiths auktoritet.)
6. Khan, Adil Hussain, From Sufism to Ahmadiyya: A Muslim Minority Movement in South Asia, Indiana University Press, 2015, kapitel om indiska reformrörelser. (Bakgrund till Chakrālawī och tidig indisk hadithkritik.)
7. Lawson, Todd, „The Qur’an Alone: Rashad Khalifa and the Modern Sufficiency of Revelation Movement”, i Comparative Islamic Studies.

(Akademisk artikel om Rashād Khalīfa och USI.)

Notera: Denna artikel är medvetet skriven utifrån det etablerade sunnitiska perspektivet på begäran, vilket innebär en kritisk bedömning av koranismens metod och slutsatser utifrån sunnitisk uşūl al-fiqh (rättsmetodologi). koranismen är en inbördes mycket heterogen rörelse, och enskilda Koranister kan ha betydligt mer måttfulla ståndpunkter än vad som beskrivs här. För en fullständig bild rekommenderas läsaren även ta del av Koranisters egna texter, exempelvis Parvēz eller Khalīfa, samt den oberoende akademiska litteraturen ovan.